

Randbøl Sogns

Lokalarkiv og Museumsforening

Nyt om Gammelt

nr. 76 august 2021

Lægeklinikken i Vandel kan fejre 30 års jubilæum 1. september 2021

Klinikkens historie:

Tekst og foto: Georg Aagaard

Lægeklinikken Vandel blev åbnet 1. september 1991 som en 0-praksis (praksis uden patienter til start) og er siden vokset til nu at hjælpe ca. 1600 tilmeldte borgere. Grundlaget for praksis var en forudgående aftale imellem daværende Vejle Amt og Forsvaret, således at det var muligt at håndtere både civile borgere i Vandel-området samt ansatte på Flyvestation Vandel. Lignende var aldrig før lavet i Danmark, og der var da også begrænsninger i begyndelsen, specielt i forhold til borgere der boede øst for Hærvejen. Fordelingen imellem den civile og den militære del var 50/50 og fungerede perfekt i hele perioden op til 2003. Arbejdet bestod i dels at servicere byens borgere med sundhedsydelser dels at give støtte til flyvestationen med bl.a. pilotundersøgelse og ambulanceberedskab.

Klinikken var lokaliseret på første sal af det tidligere plejehjem på Gl. Stationsvej 15, som var ejet af Forsvaret og gik under navnet Bygning 1 (billede 1).

1

Lokalerne var venteværelse med sekretariat (billede 2), konsultationsrum samt undersøgelsesrum. Hertil desuden på den militære side eskadrillekontor samt tandlægeklinik. Efter et par år blev også Flyvestationens ambulance placeret i gården efter ombygning af en garage, så det høje køretøj med beacons (signallys, red. bem.) kunne være der.

2

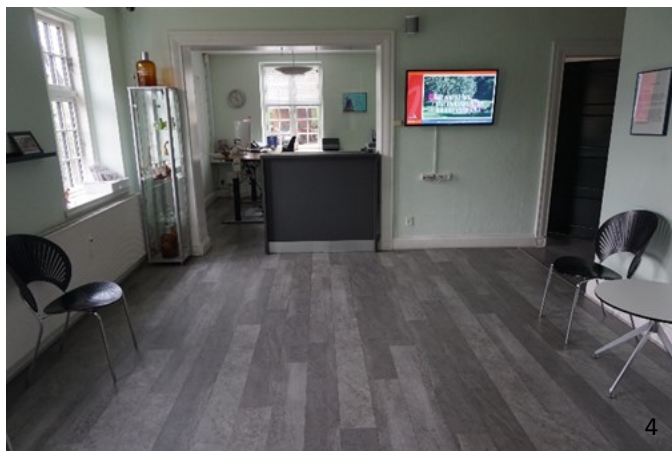

3

Personalet bestod i begyndelsen af læge Georg Aagaard, der var ansat som praktiserende læge og samtidig overlæge på Flyvestationen. Herudover sekretær Bente Aagaard og sanitetskonstabel Carsten Gregersen. Siden tilkom yderligere en sanitetskonstabel samt en sygeplejerske.

I tiden op til 2003 voksede antal tilmeldte til klinik-

ken, samtidig med at gentagende forsvarsforlig skar ned på flyvestationen. Der blev lavet mange tiltag i forhold til forebyggelse (sundhedsdage på klinikken (billede 3) og deltagelse i byens jernbanefest). Militært med deltagelse i flere store øvelser inklusive indkaldelse og træning af rådighedspersonel mv.

I 2003 blev flyvestationen lukket og bygningen overdraget til flyvestationens nye ejere World Wide Wind. Efter forhandling hermed blev Bygning 1 i 2003 købt af læge Georg og nu drevet 100% civil. Forbindelsen til flyvning blev dog opretholdt, men nu med fokus på civile piloter.

I januar 2004 flyttede klinikken ind i nuværende lokaler (samme bygning, blot stueetagen) og kunne nu råde over ca. 180 m2 fordelt på 4 konsultationsrum,

sekretariat (billede 4), venteværelse samt konference-/kaffestue. Hertil kom undervisningsrum/bibliotek, personaleindgang/toilet samt diverse depotrum.

På personalesiden skete også ændringer. Klinikken blev godkendt som uddannelsessted for nyuddannede læger. Samtidig blev ansat yderligere en sygeplejerske.

I 2015 kom endnu en ændring til, da klinikken blev godkendt som 1 af 2 "Flyvmedicinsk Center" i Danmark. Der var nu brug for yderligere plads, og de gamle lokaler på 1.sal blev atter taget i brug, nu med fokus på det flyvmedicinske område (billede 4). Der blev også indgået konsulent aftaler med flere flyvelæger og speciallæger samt ansat yderligere én sygeplejerske.

I dag råder Lægehuset om 340 m2 lokaler fordelt på 2 etager. I stueplan Lægeklinikken Vandel og på 1. sal Flyvmedicinsk Center Jylland. Der er fast et personale bestående af 1 speciallæge i almen medicin, 1 uddannelseslæge, 3 sygeplejersker samt 1 sekretær. Hertil kommer fast lægevikar samt flyvmedicinske læger.

I lægeklinikken har man ingen planer om ændringer, så Georg Aagaard forventer, at der også fremover vil være læge og flyvmedicinsk område i Vandel.

Læs mere om tidligere læger i Vandel på www.rslm.dk

Den gamle bypumpe fra 1987 er udskiftet

Henning og Nicolai har brugt mange timer på at hugge en egetræsstamme til med tud, hank, top og vandtrug.

17. maj 2021 samledes en flok frivillige på hjørnet af Grindstedvej og Dalgasvej. Efter et par timer var pumpe, skilt og bænk klar til at blive vist frem til åben landsby-dagen.

Hele historien kan læses på infoskiltet på 3 sprog.

Vejle Kommune har sponsoreret materialerne.

Der var engang - på samme sted - en bybrønd, hvor man hentede vand til madlavning og vask, samt et gadekær hvor kreaturerne blev vandet. Senere fik man en træpumpe med stempel. Træpumpen blev benyttet helt op til først i 1900-tallet, hvor vandværk med vandtårn blev bygget.

Hvad sker der på VANDEL VANDVÆRK?

Tekst og foto: Svend Aage Hansen

Vandel Vandværk ligger på Mølleparken 2 i Vandel, og der har det ligget siden 1913.

Vi får det fineste, rene vand, oppumpet i en lille skov ca. 2,5 km vest for byen. Vandet bliver derefter rørført til vandværket, hvorfra det bliver pumpet ud til forbrugerne.

Vandværket er 100 % ejet af brugerne af dets resourcer.

Kunderne

Det hele startede med "den gamle bydel". Senere udvidedes til også at omfatte "de gamle forsøgshaver", der i 1972 lå ved Randbølvej.

Først mange år efter kom Randbøl by også med, da deres gamle vandværk ikke kunne mere. Det var i 2003.

Her på det sidste har vi fået en ny kunde, nemlig "Erhvervspark Vandel", så man må sige, at arealmæssigt dækker vandværket nu et ret stort område og leverer vand til over halvdelen af Randbøl Sogns beboere.

Indvendig plan af vandværket. Her ses tydeligt de to nye rustfri stålkanke, som fremover skal rumme vores rentvandsbeholdning.

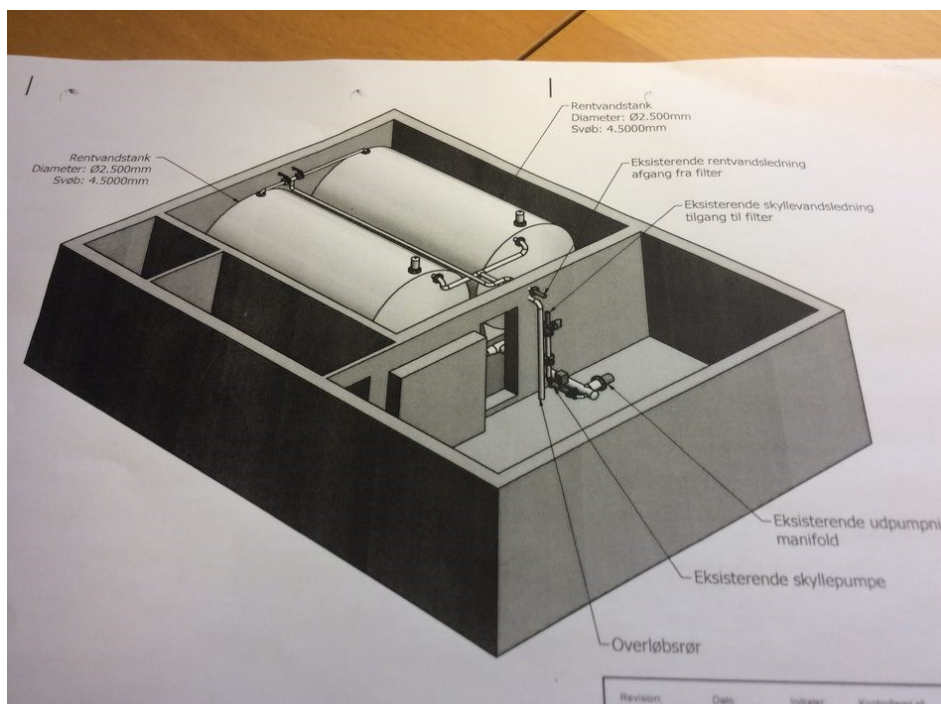
Renovering

I sommeren 2021 foregik der en større vedligeholdelsesproces. Den gamle, støbte rentvandsbeholder skulle renoveres, betonen var flere steder begyndt at krakelere, og enkelte steder tittede armeringsjernet frem. Det ville blive ret bekosteligt.

Da vi i bestyrelsen skulle tage stilling hertil, spurgte Håkon Jøker, (som jo er vant til at omgås vand): "Hvad med rustfri stålkanke?". "Ja, de skal jo aldrig vedligeholdes, men holder til evig tid", blev der svaret. Og herefter tog en anden plan nu sin begyndelse. Denne gik ud på, at betondækket i den gamle rentvandsbeholder skulle nedtages for at give plads til 2 nye, rustfri stålkanke. For at få disse ind i bygningen, skulle der hugges et større hul i sydgavlen, som derefter skulle renoveres, efter at tankene var kørt på plads. Der blev også brudt en døråbning ind til teknikrummet. Af hygiejniske grunde er der lagt klinke på gulvet under rentvandstankene. Mens arbejdet stod på, var der etableret en nødforsyningstank. Dette skete allerede den 5. maj.

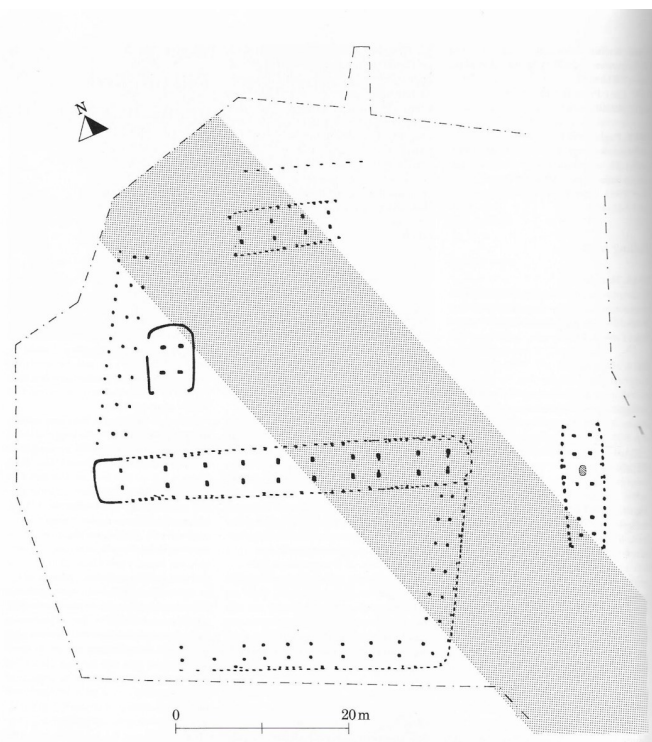
Vi tog naturligvis tilbud fra to forskellige entreprenører, og leveringen af rentvandstankene plus installation gik til firmaet "Kemic". Der er også en del murerarbejde forbundet med hele operationen, så det er glædeligt, at murerentreprisen gik til det lokale byggefirma "Sanitec" ved Morten Nielsen. Han ejer flere huse i området.

Hele operationen skal ses som en fremtidssikring af Danmarks vigtigste fødevarer: Vand.

Naturgasledning. Foto Bo Hansen 1987.

1320:1. Mørup. Plan over udgravningsområdet. Naturgasræcøet er vist med grå raster.

DKM del. 1984.

Indhegning

Fra langhusets østgavl løber et hegn mod syd. Efter 21 meter drejer det mod vest, hvor det stopper umiddelbart før bækken.

Hegnet består af enkeltstolper, regelmæssigt suppleret med dobbeltstolper samt parvise støtthuller, placeret med indbyrdes afstand på 1,5 meter og 3,5 meter mellem sættene. Der er indgang i hegnet mod syd, over for husets østlige indgangsparti.

Et tilsvarende hegn løber fra husets vestgavl mod nord, hvor det ligeledes stopper ved bækken.

Endelig løber der et hegn øst-vest længst mod nord. Hele området har sikkert været indhegnet.

De nævnte dobbeltstolper i hegnet bar en sadeltagslignende konstruktion, således at hegnet udgjorde en række tagdækkede skure med åbning ind mod gårdspladsen.

Øst for gårdsanlægget har der ligget tre huse mere, som muligvis har haft tilknytning hertil. De synes at være kommet til lidt senere end gårdsanlægget.

Det ene ligger nord-syd orienteret 11 meter øst for langhuset. Det er 15 meter langt og har let buede vægge, med den største bredde på 5 meter.

Der er to indgange, placeret over for hinanden.

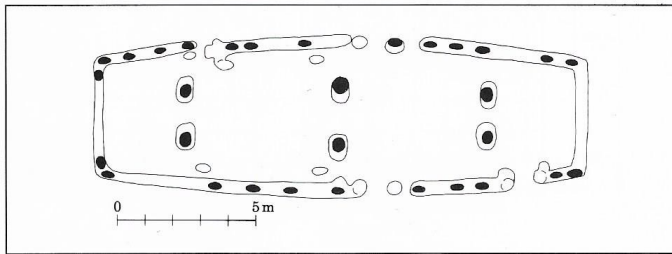
De øvrige to huse øst for gårdsanlægget er identiske. De står øst-vest orienterede, 18 meter lange med buede vægge og lige afskårne gavle. Største bredde 6 meter. Der er spor efter tre sæt tagbærende stolper med indbyrdes afstand på 5,5 meter.

Indgangene er placeret i hver langside over for hinanden. Der er en ekstra indgang i sydvæggen nær østgavlen.

De synlige spor af det ene af husene er meget velbevarede. Det havde en fuldstændig bevaret fundamentsgrøft med aftryk af vægstolperne, som har stået med 1 meters mellemrum.

Husene med de buede vægge nærmer sig i form og konstruktion de ældste huse i vikingelandsbyen i Vorbasse, som blev udgravet af Steen Hvass 10 år tidligere end nærværende udgravning. De adskiller sig dog herfra på et væsentligt punkt, nemlig ved ikke at have tagbærende stolper i gavlene.

Se skitse næste side

1320:2. Mørup. Det bedst bevarede af de to 18 meter lange huse øst for gårdsanlægget.

De kan derfor ses som en overgangsform mellem jernalder- og vikingetidshusene.

Huse med buede vægge når deres perfektion med kongsgårdene i Lejre og Erritsø og, ikke mindst i Harald Blåtands ringborge rundt i Danmark i vikingetid.

Selve gårdsanlægget er ud fra sin form, samt ved hjælp af keramik, dateret til omkring midten af germansk jernalder (år 600-700 e. Kr.). Det adskiller sig fra tilsvarende anlæg i f.eks. Vorbasse- og Nr.Snedes landsbyerne ved ikke at være en del af et landsbykompleks, samt ved kun at være opført i een fase, modsat gårdene på de førnævnte lokaliteter, der som oftest er opført i tre-fire faser, inden landsbyen er flyttet. Gårdens dimensioner er som de største af gårdene i Vorbasse og Nr.Snedes landsbyer fra 4.-5. årh.e.Kr.

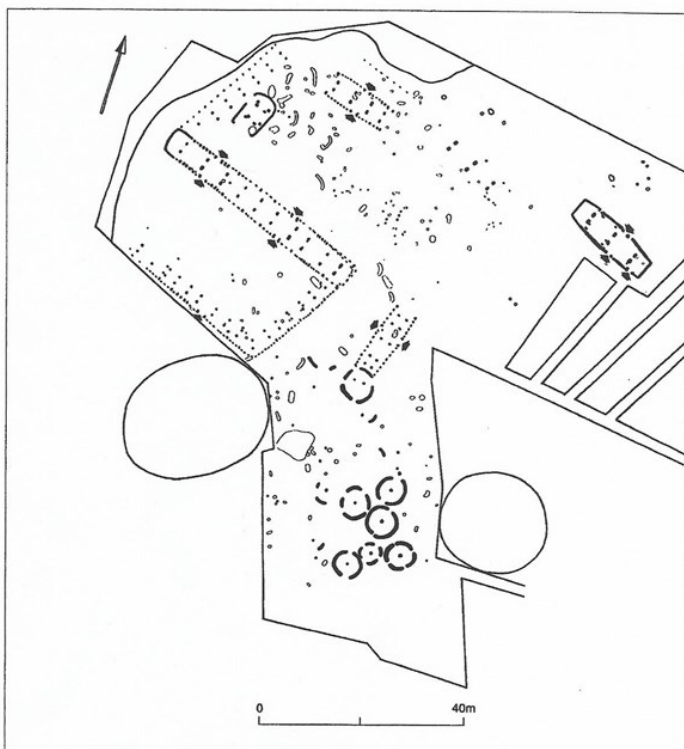

Fig.6 Mørup. Gårdsanlægget har været placeret tæt ved de to bronzealderhøje og en gravplads fra førromansk jernalder.

Fra Kaldal Mikkelsen 1988.

Gruber og tuegravpladser indrammet med cirkler.

I 1985 udførtes en supplerende udgravning bl.a. mellem de to eksisterende oldtidshøje i et søgefelt på 20 x 118 meter.

Udgravningen viste, at lokaliteten har været beboet gennem det meste af oldtiden, idet der er løsfund af en Brommepil (oldstenalder mere end 8000 f. Kr.) og flere gruber indeholdende flint fra Ertebøllekultur (5200 – 4000 f. Kr.). Desuden er udgravet en del af et gravfelt med tuegrave tilhørende tidlig førromersk jernalder. (500-0 f. Kr.).

Fundet af gårdstedet ved Mørup var et unikt arkæologisk fund, som kun så dagens lys på grund af naturgasprojektet 1979-86. Det har været genstand for opmærksomhed blandt arkæologer såvel i Danmark som i udlandet.

Det beskrives i bogen *Danmarks længste udgravning* i det indledende afsnit *Danmarks oldtid – efter naturgassen* ved Bodil Leth-Larsen og Svend Nielsen således:

Citat: "Et gårdsanlæg i Mørup (nr. 1320) i Vejle Amt, der er et af de fineste og bedst bevarede fra yngre jernalder ...".

Kildeangivelser:

- Danmarks længste udgravning. Arkæologi på naturgassens vej 1979-86.
- Arkæologi – VejleMuseerne
- Nationalmuseet. Arkæologiske udgravninger i Danmark
- Dorthe Kaldal Mikkelsen. Studier af enkeltgårde i tidlig jernalder.
- Dorthe Kaldal Mikkelsen, (Ph.d.projekt.) Single Farm or Village? Settlement Structure during the Iron Age and Viking Period.

Tilbageblik på Åben Landsby-dagen Vandel summede af liv på en dejlig sommerdag *Af Bente Lykkegaard*

Museet havde planlagt medvirken i Åben Landsby-dagen til at foregå på og omkring museet. Da man i Danmark aldrig kan tage vejrudsigten for givet, havde vi lånt og købt pavilloner til opstilling på P-pladsen mellem museum og skole, hvor der helst skulle være kræmmersalg i tørvejr. Det var en fin placering tæt ved "epicenteret", hvor arrangementet om formiddagen blev sat i gang med taler i skolegården, og hvor der dagen igennem var livlig trafik.

Vi var rigtig glade for, at Lynges veteranbiler kørte ud fra P-pladsen med passagerer i de flotte gamle køretøjer. Det tiltrak også opmærksomhed til vore aktiviteter. Kræmmerne solgte en del "lopper"; Genstande foræret til Randbøl Sogns Lokalkrav og Museum med videresalg for øje. Vi er glade for det økonomiske tilskud, det giver til foreningskassen.

Knivmagerens flotte hjemmelavede knive og læderæsker blev beundret. En flok halvstore piger syntes vist ligefrem, at knivene var "seje".

De nye bord-bænkesæt blev taget i brug, og bystævne-asketræet gav skygge i middagsheden. Vore værste bekymringer blev gjort til skamme: Som det fremgår af billederne, var vejret i dén grad med arrangementet, og det blev en dejlig sommerdag med aktivitet omkring museet og i byen i øvrigt. Voksne skulle vise Coronapas, hvis de ønskede at se de indendørs udstillinger, og det var nok grunden til, at ret få besøgende fandt vej dertil. Kaffe- og kagesalget gik også lidt trægt, men der blev snakket hyggeligt ved bordene.

Alt i alt blev det en dag, hvor mange (gen-)opdagede museet og forhåbentlig fik interesse for at aflægge det et besøg senere. De fleste, som kommer på museet for første gang, bliver positivt overraskede over, hvor meget der gemmer sig på husets tre etager. Således også denne dag.

De frivillige er enige om, at man gerne vil deltage i lignende arrangementer fremover. Byen boblede af liv og glæde over, hvad vores lille by har at tilbyde nuværende og kommende beboere. Tak til Vandel Udviklingsråd, der efter et stort forberedende arbejde var kompetent tovholder og koordinator for dagen.

KLIMA LANDSBY

Vandel blev i juni udråbt som vinder af Vejle Kommunes konkurrence om at blive årets klimalandsby.

I samarbejde med Vejle Kommune, borgere, virksomheder, foreninger og institutioner skal vi, de næste 2 år, forsøge at reducere CO2 mest muligt, så vi kan vise andre lokalsamfund, hvad vi har opnået.

Den sidste torsdag i hver måned er der møde på Vandel skole fra kl. 15 til 17. Her kan man møde op, komme med klimavenlige ideer og deltage i arbejdet.

Se udviklingsrådets idékatalog på www.klimalandsbyen.dk

Alle borgere inviteres til klimadag søndag den 3. oktober kl. 10 -15 i Vandel Idrætshal.

Reserver allerede nu datoen.

Aktiviteter i RSLM-regi, efterår 2021 efter mere end et års Corona-forhindringer

Af Bente Lykkegaard

For medlemmer

Historisk vandring til "Danmarks længste udgravning"

(Se artikel side 4-5 her i Nyt om Gammelt)

Når majsen er høstet, og markerne igen er tilgængelige, inviteres museumsforeningens medlemmer i samarbejde med Lokalhistorisk Arkiv og Forening for Nørup Sogn på guidet historisk spadseretur ved "Vandel Dam", der ligger ved krydset Gøddingvej/Mørupvej et par kilometer nord for Vandel.

Her fandt man ved udgravning i forbindelse med nedlægning af naturgasledninger i sen-firserne et stort gårdsanlæg fra germansk jernalder. Guide er Frank Laursen (Lau), der vil fortælle om alle de spændende spor og genstande, man fandt, før udgravningsområdet igen blev tildækket.

Generalforsamling for medlemmer

2020 var jubilæumsår for Randbøl Sogns Museum. Hele 90 år skulle have været fejret, men også dét måtte vi aflyse p.g.a Corona. Nu gennemføres fejringen på Randbøldal Camping med **ordinær generalforsamling i museumsforeningen fredag, den 19. november**, sidst på eftermiddagen.

Derefter festes der med spisning og musik m.m. for de tilmeldte.

90 års jubilæums fest for alle interesserede

Fest med Præsten Blues Band

Efter generalforsamlingen glider jubilæet over i en hyggelig fest for alle interesserede. Der startes med middag i godt selskab med "Præstens Blues Band", som denne aften spiller op til dansk fællessang + naturligvis irsk og skotsk traditionel musik og sang. Billetter udbydes efter "først til mølle-princippet".

Ny håndarbejdsudstilling

"Håndarbejds dag" og "Arkivernes Dag" fejres i starten af november med fernisering på en stor håndarbejdsudstilling på museets første sal. Der "rumsteres" derfor nu og flyttes om på malerier og møbler for at skaffe plads til alle de flotte broderier.

December på museet

markeres som sædvanligt med åbent hus første søndag i advent for alle interesserede. Museet er pyntet op, og hyggen breder sig sammen med duften af æbleskiver fra det gamle støbejernskomfur. Der vil være udstillet julekalendere m.m.

Vi regner også med at få besøg af børnehavebørn og skoleklasser i løbet af måneden, som vi plejer.

Hold øje med annoncering i "Nyt om Gammelt", Egtvedposten, på Facebook og RSLM's hjemmeside.

En stor tak til Velux fonden

Af Julius Guttesen

Ved hjælp af en stor donation fra Velux fonden er det blevet muligt for os at investere i nyt edb-udstyr, der betyder, at de frivillige nu kan bearbejde den anseelige mængde materiale, vi har modtaget, bl.a. i form af N. M. Schaiffels arkiver. Meget af dette materiale skal digitaliseres, så det bliver tilgængeligt for en bredere skare mennesker.

Vi har satset på et udstyr, der til en vis grad er fremtidssikret og gør os i stand til at løse opgaven på en måde, så vi også kan få materialet offentliggjort.

Der er blevet indrettet arbejdsplads i læsesalen. Udstyret vil også være tilgængeligt for Arkivsamvirket **ÅLAMs: Lokalarkiver og museumsforeninger i gl. Egtved kommune** – bestående af Bredsten Lokalarkiv, Lokalhistorisk Arkiv og Forening for Nørup Sogn, Øster Starup Lokalarkiv, Ødsted Sogns Lokalhistoriske Forening og Jerlev Sogns Lokalhistoriske Forening.

<i>Formand:</i>	<i>Svend Aage Hansen, Gl. Åstvej 14, Vandel.</i>	<i>Tlf. 75 88 54 04</i>
<i>Næstformand:</i>	<i>Julius Guttesen, Tingkærvej 9, Randbøl</i>	<i>Tlf. 20 21 82 63</i>
<i>Kasserer:</i>	<i>Søren Pallesen, Gl. Stationsvej 34, Vandel</i>	<i>Tlf. 75 88 55 01</i>
<i>Sekretær:</i>	<i>Bente Lykkegaard, Rodalvej 50. Randbøldal</i>	<i>Tlf. 40 12 18 92</i>
<i>Medlem:</i>	<i>Hanne Damgaard Hansen, Mølleparken 49, Vandel</i>	<i>Tlf. 30 22 54 74</i>
<i>Suppleant:</i>	<i>Karen Margrethe Damkjær, Gl. Åstvej 8, Vandel</i>	<i>Tlf. 41 41 50 78</i>
<i>Suppleant:</i>	<i>Nikolaj Sørensen, Randbølvej, Vandel</i>	<i>Tlf. 30 74 53 76</i>

Randbøl Sogns Lokalarkiv og Museum, Grindstedvej 30, 7184 Vandel

E-mail: rslm.vandel@gmail.com, www.rslm.dk - Tlf. 75 88 54 89, åbent torsdage 10-16

Redaktion: Bente Lykkegaard/Hanne D. Hansen, **Ansvar** Svend Aage Hansen **Distribution:** Søren Pallesen.

Trykning: Billund Bogtrykkeri, Butikstorvet 10A 2.sal, 7190 Billund. Mail: morten@billund-ugeavis.dk